וישלח ג

א. אחת מנשי עשו המנויות בפרשתנו היא „בשמת בת ישמעאל"[1], הנקראת בפ' תולדות[2] בשם „מחלת בת ישמעאל". ומ־בואר ברז"ל[3], והביאו רש"י בפירושו על התורה כאן — ששמה הי' „בשמת" ומה שנק' „מחלת" הוא רמז — „לפי שנמחלו לו (כל) עוונותיו"[4] (של עשו), ומזה למדין שחתן (נושא אשה) מוחלין לו כל עוונותיו.

אמנם בביאור ענין זה (שחתן ביום חופתו נמחלו כל עוונותיו) מצינו ב' גירסאות:

בירושלמי[5] (ועד"ז במדרש שמואל[6]) איתא: חכם חתן נשיא גדולה[7] מכפרת . . חכם, מפני שיבה תקום והדרת פני זקן[8], מה כתיב בתרי'[9] וכי יגור אתכם[10] גר גו' מה הגר מוחלין לו על כל עוונותיו אף חכם שנתמנה מוחלין לו על כל[11] עוונותיו[12]: חתן, וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל[13] וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא שנמחלו[14] לו כל עוונותיו: נשיא, בן שנה שאול במלכו[15] וכי בן שנה הי' אלא שנמחלו לו[16] (על[17]) כל עוונותיו[18].

---

1) לו, ג.

2) כח, ט.

3) ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל רפי"ז. וצ"ע שבפרש"י נשמטה תיבת „כל". וראה לקמן הערה 11. 19.

4) כ"ה בירושלמי. ובמדרש שמואל „שמחלו לו על כל עוונותיו".

5) ירוש' בכורים שם.

6) שם בשינויים קלים — כבהערות שלאח"ז.

7) במדרש שמואל „הגדולה". וביל"ש שמואל שם (רמז קיז) ליתא תיבה זו. וראה הערה 34.

8) קדושים יט, לב.

9) שם, לג.

10) כ"ה בירושלמי. ולכאורה צ"ל „אתך" (כב־כתוב). וכ"ה במד"ש ויל"ש שם.

*) בהוצאת באבער „שמחלה (?) לו על כל עונותיו". ובפרש"י עה"פ כאן ב' גירסאות „שנמחלו (לו) עונותיו", „שנמחלו עונותי" (של בשמת). וראה לקמן הערה 41.

11) בירושלמי ובמד"ש איתא בכולם „כל עונותיו" — בגר, חכם, חתן (בעשו) ונשיא — כבפנים. ביל"ש שמואל שם איתא תיבת „כל" רק ב„נשיא". ב„קונדריס אחרון" שבסוף יל"ש („אשר סדר הר' שמעון הדרשן לאחר שכתב זה הספר (היל"ש)" — נוסח ההקדמה דמהדורה הא' של היל"ש על התורה (שאלוניקי, רפז)) סי' קעח איתא „כל" ב„חכם" ו„נשיא" אבל לא ב„חתן" (עשו) ו„גר". בס' פרדס הגדול בסופו (לקוטים ושו"ת לרבינו שלמה) נט, ג — בשם „מצא רבי במדרש" — נאמרה תיבת „כל" בגר חכם וחתן (עשו), אבל לא בנשיא (ראה הערה 18).

12) במדרש שמואל: מה גר נמחלו לו כל עונותיו אף זה נמחל לו על כל עונותיו. ועד"ז ביל"ש שם.

13) תולדות שם.

14) במדרש שמואל (וביל"ש) „אלא מלמד שמחלו לו".

15) ש"א יג, א.

16) במדרש שמואל (ויל"ש): אלא מלמד שמחלו לו, כנ"ל.

17) כ"ה בכמה דפוסי ירושלמי, וכבמדרש שמואל שם.

18) בירושלמי מסיים „כתינוק בן שנה". ובמדרש שמואל (ועד"ז ביל"ש) ממשיך: נשיא ומלך נעשה כתינוק בן שנה שלא טעם טעם חטא. ובספר הפרדס שבהערה 11 „כיון שמלך נעשה כבן שנה נקי ומלובן". וביל"ש שם הובא לאח"ז: רב הונא אמר* כבן שנה שלא חטא מימיו.

*) ביל"ש שם נסמן יומא (כב, ב). וביומא שם

אבל רש"י בפירושו על התורה מע־תיק מ„אגדת מדרש ספר שמואל": „ג' מוחלין להן עוונותיהן[19] גר שנתגייר וה־עולה לגדולה והנושא אשה" [ויליף מזה ש„נקראת מחלת שנמחלו[20] עוונותיו"][21].

היינו שבירושלמי ומדרש שמואל (ש־לפנינו) קחשיב רק „חכם חתן ונשיא" ולא נמנה עמהם גר שנתגייר (אף דמיני' ילפינן שכן הוא גבי חכם) — וי"ל הטעם, כי גר שנתגייר ה"ה מציאות חדשה, כ־קטן שנולד דמי[22], ואין לו שייכות למצי־אותו הקודמת[23] (עד שמצד „דין תורה" יכול לישא אחותו (מגייותו)[24], שלכן[25] מובן שאין לכללו בהנך ג' שמוחלין להן עוונותיהן — וצריך להבין מהו טעמו של רש"י שכ' „ג' מוחלין להן עוונותיהן גר שנתגייר וכו'", שגם גר הוא מהג'[26] (וחכם שנתמנה ונשיא — שניהם בכלל „עולה לגדולה")[27]?

ב. והנה בהסברת גירסת רש"י — ש־מביא גר שנתגייר בין אלה שמוחלין להם עוונותיהם (ולא עוד אלא שמקדים „גר שנתגייר" לכולם) — י"ל (כמבואר במ"א[28]) דענין המחילה דגר מלמד על השאר: כשם שבגר שנתגייר הרי פשוט, שמחילת עוונותיו קשורה בזה ששינה מעשיו לטובה[29] — כך גם מי שעולה ל־גדולה ונושא אשה[30], שעוונותיהם נמ־חלים, ה"ז משום שבודאי עשו תשובה.

ולכאורה כן משמע קצת מב"ר[31] ש־עשו „נתן דעתו להתגייר מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עוונותיו", היינו ד־מחילת העוונות של החתן באה מצד דעתו לשנות מעשיו[32].

---

19) כ"ה ברוב דפוסי וכת"י רש"י (שתח"י); ובב' כת"י רש"י (שתח"י) „על כל עוונותיהם". אבל בסוף פרש"י (בנוגע למחלת) גם בב' כת"י אלה ליתא תיבת „כל".

20) ראה הערה 4 בשוה"ג.

21) ביאור פרש"י זה — ראה גם לקו"ש ח"ה ע' 163 ואילך.

22) יבמות כב, א. וש"נ.

23) „ונעשה ברי' ועשי' חדשה" (שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ו ס"ד).

24) ראה יבמות שם ובתוד"ה ערוה שם. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ד הי"ב. וראה נ"כ הרמב"ם שם.

25) להעיר שבתשב"ץ קטן (סתס"ה) הביא ממדרש הלימוד בנוסח אחר מהירושלמי „נשיא דכתיב מפני שיבה וגו' וסמיך לי' וכי יגור אתכם גר וגר שנתגייר בקטן שנולד דמי", וליתא שם „מה גר מוחלין לו על כל עוונותיו".

26) להעיר שביבמות מח, סע"ב פליגי אם ב"נ נענש על זה שעבר קודם הגירות. אבל (נוסף ע"ז לפנינו „אמר רב הונא כבן שנה שלא טעם טעם חטא".

דרק לדעת ר"ח נענש, ולדעת רבים (ר"י, אבא חנן משום רבי אליעזר) אינו נענש, הרי) לפ"ז נמצא דמחז"ל דג' מוחלין להן עוונותיהם קשה, דהרי לדעת ר"ח רק ב' מוחלין להם עוונותיהם, ולדעת ר"י דהר"ל כקטן שנולד, דוחק קצת שמשווי לגמרי כל הג' שמוחלין להם עוונותיהם. אבל ראה יפה מראה לירושלמי בכורים שם. וראה ספר חסידים סתרצ"א ובמפרשים שם. דברים אחדים להחיד"א (קלה, א ואילך). אנציקלופדי' תלמודית ערך גר (ע' רסט ואילך). וש"נ.

27) לכאורה כן מפרש רש"י במדרש שמואל, דבכללות מבואר כאן ג' סוגים אלו — גר, עולה לגדולה (חכם ונשיא) וחתן. וכמ"ש ביפה מראה לירושלמי שם. ואין הכרח לומר שכן היתה גירסת רש"י במדרש שמואל.

28) ראה לקו"ש שם ע' 170.

29) ראה שו"ת חוות יאיר סי' עט. וראה יפה מראה שם בסופו.

30) אבל להעיר מס' פרדס הגדול (לרש"י) הנ"ל הערה 11 בסופה: כיון שזכה לחתונה מוחלין לו על כל עוונותיו (ומשמע שאינו תלוי בעשיית תשובה).

31) פס"ז, יג.

32) להעיר מבחיי פרשתנו עה"פ, שכולל ב' דברי רז"ל יחד, שמתחלה מביא „עשו נתן דעתו

ולפ"ז מסתבר, דלהירושלמי ומדרש שמואל (שלפנינו), שלא מנו גר בין הנך שמוחלין להם עוונותיהם (ורק נלמד מ־גר), משמע שמחילת העוונות בחכם חתן ונשיא לא באה מפני ששינו מעשיהם ועשו תשובה, אלא רק בגלל זה שנעשו חכם (שנתמנה) נשיא וחתן[33]. וכן מוכח מדיוק לשון הירושלמי ומדרש שמואל „חכם חתן נשיא גדולה[34] מכפרת", דאין „גדולה" חלוקה בפ"ע[35] אלא היא מוסבת על כל הג' פרטים שנמנו לפנ"ז[36], דהיינו שעצם עלייתם לגדולה מכפר.

ויש להבין סברת החילוק בין דברי הירושלמי (והמדרש שמואל שלפנינו) והמאמר כפי שהובא בפרש"י.

עוד צריך ביאור בדברי הב"ר הנ"ל, כי אינם עולים בקנה אחד עם המבואר לעיל, שהרי מוכח שם שרק „נתן דעתו להתגייר (היינו לשוב בתשובה[37])", אבל לפועל לא נתגייר, שלא שינה מעשיו[38].

ג. גם יש לדייק: מדוע נרמז ענין כללי כזה השייך לנישואי כל איש ואיש (שחתן מוחלין לו עוונותיו) בנשואי עשו עם בשמת בת ישמעאל, ולא בנישואי חו"כ מסוג יותר נעלה, המתאימים יותר לתוכנם של נישואין (ע"פ תורה)? ובפרט שמלבד זאת שהמדובר הוא בנשואי עשו הרשע, הרי גם הנשואין עצמם לא היו אלא ענין של רמאות — להראות ליצחק שנושא אשה כשירה, כמסופר בפ' תול־דות[39] „ויראו עשו כי ברך יצחק את יעקב . . ויצו עליו . . לא תקח אשה מבנות כנען . . וירא עשו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשו אל ישמעאל ויקח את מחלת בת ישמעאל גו' על נשיו גו'", ופרש"י „הוסיף רשעה על רשעתו שלא גרש את הראשונות"[40].

לפי הירושלמי (ומדרש שמואל של־פנינו) יש לומר, דבזה שהלימוד הוא דוקא מ„מחלת" שנאמר בנשואי עשו, בא הכתוב להשמיענו שמחילת עוונותיו של חתן ה"ה גם באופן שלא שינה מעשיו לטוב ולא עשה תשובה (כמו עשו הרשע, „שלא גרש את הראשונות"):

אבל לפי פרש"י שגם בחתן ה"ז תלוי בשינוי מעשיו לטוב, בדוגמת גר שנת־

להתגייר", וממשיך „ושלשה מוחלין להן על כל עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ומוכיח מן הכתוב הזה שנקראת מחלת שנמחלו לו על כל עונותיו".

33) ואף שנלמד מגר — הרי א) הלימוד מגר הוא רק על „חכם", משא"כ חתן ונשיא נלמדים מ־פסוקים אחרים. ב) גם בחכם מסתבר לומר שהלימוד מ(הסמיכות ל)גר הוא רק בנוגע להמציאות בפועל, שמוחלין לו על כל עוונותיו, אבל לא על אופן וגדר המחילה. וכדמוכח גם מלשון הירושלמי „הגדולה מכפרת", אף שמביא לימוד מיוחד על כל סוג בפ"ע, מ"מ, גדר הכפרה והמחילה שווה בכולם, „גדולה מכפרת", כדלקמן בפנים.

34) ולא „וגדולה" (בוא"ו). במדרש שמואל לפנינו „וגדולה מכפרת". אבל לכאורה הוא ט"ס. ובהוצאת באבער הוא כבירושלמי „גדולה".

35) והרי לא הביא להלן ראי' בפ"ע על „גדולה".

36) וכן מוכח מהל' „מכפרת" (ל' יחיד ול' נקבה) דקאי על „גדולה" הכוללת כולם, דאל"כ הול"ל „מכפרין". וכ"ה בילש"ש שמואל שם (שליתא שם „גדולה") „חכם חתן ונשיא מכפרין". ועד"ז ב־ספר הפרדס שם „שלשה מכפרין חכם ונשיא וחתן".

37) לכאורה כ"ה הכוונה במדרש „להתגייר" ולא כפשוטו — ראה רד"ל לב"ר שם סק"ט.

38) ראה יפה תואר השלם (ובהקצר) שם. נזר הקודש השלם שם. וראה גם יפה מראה לירושלמי בכורים שם: עץ יוסף לירושלמי שם — דהתנא דב"ר והא דירושלמי פליגי. ע"ש.

39) בסופו (כח, ו ואילך).

40) הביאור בזה ע"ד הפשט ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 169 ואילך ובהערות שם. חל"ה ע' 113 ואילך.

גייר, הרי תמוה ביותר, איך מתאים לו־מר שנמחלו עונותיו של עשו – והלא לא עשה תשובה אלא „הוסיף רשעה כו׳״?

לכאורה י״ל שמהאי טעמא נרמז זה בשם אשתו – „מחלת״ (ולא בשמו של עשו) – כי בנדו״ד נמחלו עונותי׳ של מחלת אשת עשו, כי רק היא עשתה תשובה בעת הנישואין[41].

אבל עדיין יש להבין מאי טעמא מ־רמז הכתוב דבר זה בנשואי עשו דוקא?

יש מפרשים[42], ד„ממה שנמצא לימוד זה בהך קרא למדנו דאע״ג דכבר יש לו אשה ובנים דהשתא תו ליכא מצות פו״ר אפ״ה מוחלין לו דהא הכא גבי עשו כשלקח אשה זו כבר הו״ל תרתי נשי ובנים נמי׳״.

אמנם לכאורה אין זה ביאור מספיק – כי אף שלא מצינו לפנ״ז מפורש בתורה ענין של נשואי אשה לאחר ש־כבר היו לו להנושא אשה ובנים[43] (וגם בנשואי יעקב, שנשא ד׳ נשים, אין מקום ללימוד זה, כי מעיקרא לא היו לו עוונות[44]) – הרי מובן הוא דכיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, צריך לומר, שדבר זה מתאים להשמיענו (לרא־שונה) דוקא בנשואי עשו.

ד. וי״ל הביאור בזה:

כמה טעמים נאמרו[45] ע״ז ש„נהגו[46] שהחתן והכלה מתענין ביום חופתן״: א) „דהוי[47] סליחה דידהו שנמחלין עוונו־תיהן ויום כפור דידהו[48]״; ב) „שמא יש־תכרו ולא יהי׳ דעתן מיושבת עליהן ב־שעת הקידושין[49]״; ג) „מפני שמצוה חבי־בה עליהם (לכן נוהגין) כדרך שעושין חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה החביבה, כגון לולב ושאר דברים[50]״.

---

41) כהגירסא „שנמחלו עונותי׳״. – ולהגירסא ברש״י „נמחלו עונותיו״ – צריך לומר, שמחילת עונותי׳ של מחלת (מפני תשובה שלה) נמשכה גם על עשו (ואולי זוהי הכוונה בגי׳ מד״ש באבער הנ״ל (שוה״ג להערה 4) „שמחלה לו כו׳״, היינו שבאה בסיבתה. ודוחק). ועצ״ע.

42) משכיל לדוד לפרש״י פרשתנו עה״פ. ו־עד״ז במלאכת הקודש עה״פ.

43) וצ״ע אם זה שייך כשנושא פלגש בנוסף על אשתו, כמו בס״פ וירא.

44) וכן בנוגע לזה ש„ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה״ (ח״ש כה, א), אחרי שכבר הי׳ לו בן יצחק (ולדיעה אחת (ב״ב טז, ב) היתה לו גם בת, היינו קיום מצות פו״ר גם לדעת ב״ה (יבמות סא, ב)) – דהרי לא היו לו עוונות (רש״י ח״ש שם, ז). ונוסף ע״ז – הרי אז לא היתה לו אשה בכלל, דשרה כבר מתה.

45) בכל הבא לקמן ראה נ״כ השו״ע שבהערה הבאה. שדי חמד אסיפת דינים מערכת חתן וכלה ס״ד. אנציקלופדי׳ תלמודית ערך חתן (ע׳ שכ ואילך). ושו״נ.

46) ל׳ הרמ״א שו״ע אה״ע סס״א ס״א.

47) שו״ת מהר״ם מינץ סי׳ קט (ד״ה וראיתי רבותי), הובא בב״ש אה״ע שם סק״ו. באר היטב שם סק״ה. מג״א או״ח ר״ס תקעג (והשמיטו הא דכ׳ „וי״כ דידהו״). וראה מושב זקנים עה״ת ס״פ תולדות (נעתק לקמן הערה 65). ובשו״ת מהר״י ברונא „אמרתי בינקותי . . משום דאמרינן . . דמלך נידון בכל יום וחתן דומה למלך והואיל ויומא דדינא הוא לגבי׳ בעי מתענה כמו ביום כפור״, אבל ממשיך „ומהאי טעמא יש בני אדם דמתענים בר״ה לפי שיום דין הוא״. וראה הערה הבאה.

48) בשו״ת מהר״ם מינץ שם ממשיך „כדדר־שינן על הא דכתיב ויקח את מחלת כו׳״. ובשו״ת מהר״י ברונא שם הביא כטעם בפ״ע „ועוד שמעתי לפי דאמרי׳ בגמ׳ המתעלה עוונותיו נמחלין וכיון דעולה לגדולה אולי יגרום החטא ויתבטל ומקבל עלי׳ תשובה וצערא בעלמא עד דסיים חופתו והדר אכיל״.

49) שו״ת מהר״מ מינץ שם, הובא בב״ש ובאר היטב אה״ע שם. מג״א שם. וראה שו״ת מהר״י ברונא שם בתחלתו.

50) רוקח סי׳ שנג.

וא' מהחילוקים שנאמר בפוסקים בין הני טעמי הוא[51]: לטעם הא' ראוי להשלים התענית[52], משא"כ לטעם הב' והג' — א"צ להשלימו, כפשוט (ולאידך אם נתאחרה החופה עד אחר צה"כ — לטעם הא' א"צ להתענות רק עד צה"כ, ולטעם הב' והג' — צריכים להתענות עד אחרי החופה).

וי"ל שאפי' את"ל שגם לטעם הא' (דהוא יום סליחה שלהם) אין צריך להשלים התענית — כיון שגם תענית שעות נחשב כתענית[53] — יש חילוק עיקרי בין הני ג' טעמי בהגדרת מהות התענית: לטעם הא' יש כאן חלות דין תענית על הגברא וגם על היום[54]; משא"כ לטעם הב' והג', דאין בזה חלות תענית, אפי' על הגברא, כ"א רק שלילה והעדר האכילה.

והנה פשוט דלכו"ע (גם הפוסקים שנקטו הטעם הב' והג') הרי יום החופה הוא יום מחילה וסליחה להחתן והכלה, כפשטות דרשת רז"ל בירושלמי ומדרש שמואל.

ולפ"ז צ"ל, שהפוסקים שנתנו טעמים אחרים להתענית סבירא להו שמחילתם של החו"כ אינה תלוי' בתשובה ותענית של תשובה, אלא המחילה באה ע"י ה־נשואין לבד.

ומכיון שלכו"ע[55] יום חופתם של החתן והכלה הוי יום מחילה וסליחה (ע"ד יום כיפור), יש לומר, שהמחלוקת בין הטעמים הנ"ל שבפוסקים — אם זקוקים לתענית של תשובה בשביל הכפרה — היא בדוגמת הפלוגתא שמצינו בענין כפרת יום הכפורים[56]: לדעת רבי בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יוה"כ מכפר, דעיצומו של יוה"כ מכפר, ולדעת רבנן — רק אם עשה תשובה יוה"כ מכפר.

ועד"ז הוא בנדו"ד, דהאומרים דמתענין משום דהוי יום סליחה ויו"כ דידהו, ס"ל דחתן וכלה צריכים עשית תשובה לכפרתן[57], דזהו תוכן תענית של תשובה[58] (כמ"ש הרמב"ם[59] דהצום הוא „כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה"), ואלו שנקטו הטעם הב' והג' הנ"ל — ס"ל דהכפרה היא מצד עיצומו של יום (חופתן), ע"ד דעת רבי (הנ"ל) בנוגע ליוה"כ.

---

51) ב"ש ובאר היטב שם. כנסת הגדולה אה"ע סס"ב הגהות הטור סקט"ו. פתחי תשובה שם סס"א סק"ט. ועוד. וראה בארוכה שד"ח שם.

52) אבל ראה הלשון בשו"ת מהר"י ברונא שם (נעתק לעיל הערה 48). וראה שדי חמד שם.

53) עזר מקודש לאה"ע שם. וכן משמע בפרמ"ג (א"א) או"ח ר"ס תקעג. וראה אגה"ת פ"ג „עד חצי היום דמיחשב ג"כ תענית בירושלמי". וראה הערה הבאה.

54) ראה בארוכה צפע"נ להל' תעניות פ"א ה"ט ובכ"מ (נעתק בצפע"נ כללים בערכו) דעיקר גדר תענית היא על היום שיהא היום נקרא תענית וממילא אסור לאכול. ובהל' תעניות שם הי"א (לז, א) כ' „דתענית חל על עצם היום, גבי שעות לא, רק זה לכו"ע בגדר לצעורי נפשי". ולכאורה לפי מ"ש בתוס' (ע"ז לד, א. הובא בצפע"נ שם), רא"ש (תענית פ"א סי"ב), דגם תענית שעות צריך לקבל עליו מאתמול מבעוד יום, משמע דגם בתענית שעות חל על (חלק זה ד)היום שם „תענית". ואכ"מ.

55) וידוע הכלל שאין להרבות במחלוקת (דרכי שלום (בשדי חמד, קה"ת) כללי הש"ס אות ל' סרנ"ז).

56) שבועות יג, א. וש"נ.

57) ראה ביאור הגר"א לרמ"א שו"ע או"ח סתקס"ב ס"ב.

58) ראה שו"ע אדה"ז חלק חו"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד „ולכן מותר להתענות לתשובה כו'". וראה אגה"ת פ"א.

59) הל' תעניות פ"ה ה"א. וראה שם פ"א ה"ב. מעשה רוקח לרמב"ם שם.

ה. אמנם אפילו לרבנן, דס"ל שאין יו"כ מכפר בלי תשובה, מוכח מדברי הרמב"ם[60] דאין הכפרה באה מהתשובה, אלא מעיצומו של יום הכפורים, אלא שעיצומו של יוה"כ מכפר דוקא כאשר ישנה תשובת האדם[61].

ויתירה מזו[62]: מזה שכתב הרמב"ם[60] „עיצומו של יום הכפורים מכפר לשבים" ולא אמר „מכפר עם התשובה" וכיו"ב, מוכח דלדעת הרמב"ם מועילה כפרת עיצומו של היום גם לזה שלא עשה תשובה (גמורה) על חטאיו (תשובה עם כל גדרי' ותנאי' — חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא בוידוי דברים), אלא שהוא נמצא רק בתנועה וגדר של „שב", ששב ופונה לה'.

וע"פ זה נמצא שיש ג' שיטות באופן הסליחה ומחילה דיו"כ ויחסה לתשובה: א) דעת רבי שאין צריך לתשובה בשביל הסליחה; ב) דעת רבנן (בפשטות) שצריך תשובה ממש; ג) שיטת הרמב"ם (לפי פירושו בדעת רבנן) שצ"ל תנועה של שיבה, אבל לא מעשה תשובה ממש.

ויש לומר, שמעין שלש שיטות אלו ביו"כ הן ג' השיטות הנ"ל בגדר הסליחה ומחילה ביום החופה:

לפי הטעם שהתענית היא רק בשביל צלילות הדעת בשעת הקנין — נמצא שאין לסליחה כל קשר עם התענית: לפי הטעם דהוי תענית של תשובה — ה"ז כמו יו"כ לדעת רבנן (בפשטות)[63]; ולפי הטעם שהתענית הוא משום חביבות המצוה, י"ל שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם ביו"כ — שהרי סו"ס אף שהתענית אינו לתשובה, הרי בחביבות של מצוות הקב"ה — יש בה קירוב ושיבה להקב"ה.

ו. לפי זה יש לבאר החילוק הנ"ל בין דרשת הירושלמי ומדרש שמואל (לפנינו) — ופרש"י והמדרש:

כפי פשטות דרשת הירושלמי, ה־כפרה דחתן היא כולה מצד עצם ענין הגדולה דמכפרת[64], והיינו כענין עיצומו של יום ביום כפור, משא"כ לפרש"י ש־מחילת עוונות של חתן ועולה לגדולה באה דוקא כאשר יש עמה תשובה[65] — יש לומר, שהכפרה היא אמנם מצד עצם הענין דנושא אשה (ועולה לגדולה), אלא שכפרה זו אינה אלא דוקא כאשר ישנו ענין התשובה, בדוגמת גר שמשנה מע־שיו כולן לטובה.

[ולכן אף שלא מצינו מפורש שעשו עשה תשובה, הרי השם מחלת הוא שמה של אשתו — שהיא עשתה תשובה בעת הנשואין[66]].

ולפי המדרש ש„נתן דעתו להתגייר מחלת שמחל לו הקב"ה על כל עוונו־תיו", נמצא דאף שלא הי' כאן ענין של (גיור ו)תשובה ממש, אלא רק תנועה של קירוב לטוב דחפץ להתגייר[67] — גם זה מועיל למחילת עוונותיו שנמחלים ע"י ענין הנשואין.

---

60) הל' תשובה פ"א סוף ה"ג.

61) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך.

62) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז ע' 126 ואילך.

63) להעיר מלקוטי לוי"צ — אגרות ע' רז.

64) ראה חדושי אגדות מהר"ל יבמות סג, ב. גו"א לפרש"י פרשתנו עה"פ. הכותב ויפה מראה לירושלמי בכורים שם. ועוד. וראה שד"ח שם בסופו מה שמחלק בין חתן להשאר.

65) ראה מושב זקנים עה"ת ס"פ תולדות: מחלת מכאן שהנושא אשה מוחלין לו עוונותיו לכך נהגו להתענות החתן ביום הנשואין כי הוא יום הכפורים שלו.

66) ראה לעיל הערה 41.

67) ראה מפרשי הב"ר שם — נסמנו בהערה 38.

ז. עפ"ז מובן הטעם לזה שנרמז ב־כתוב ענין זה ד„חתן מוחלין לו כל עוונותיו" בנשואי עשו עם בת ישמעאל („ולמד הטעם מכאן"), כי גדר זה דכפרה ומחילה מצד ענין הנשואין יתכן רק בישראל[68], לא בעכו"ם:

כשם שהכפרה דעיצומו של יום ה־כפורים לכלל ישראל, שהוא כמ"ש[69] „כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ה' תטהרו", פועל על האדם היציאה מחטאיו[70], די"ל הטעם שהוא כיון ד־כאו"א מישראל רוצה לעשות כל ה־מצות[71] — עד"ז הוא ביום כפור פרטי דחתן (וכלה) אשר נושא אשה והולך ל־קיים מצוה רבה דפו"ר, הרי זה פעולת הנשמה קדושה שלו, ולכן זה גורם למחילת עוונותיו, משא"כ בעכו"ם.

ולכן רמזה התורה ענין זה בעשו דוקא, כי עשו הי' בנו דיצחק, הי' לו דין ישראל, כדאיתא בגמ'[72] דעשו ישראל מומר הוי, משא"כ אלו שמסופר אודות נישואיהם בדורות שלפנ"ז, הרי לא הי' להם דין ישראל[73].

ח. ובפנימיות הענינים יש לומר:

נישואי איש ואשה (כפשוטם), הרי הם משתלשלים מהנישואין, כביכול, ד־הקב"ה וכנסת ישראל (שנקראים איש ואשה, כמבואר בארוכה בשה"ש ובמד־רז"ל), והיינו הדביקות וההתאחדות ד־ישראל ואביהם שבשמים, על ידי עסק התורה וקיום המצות כו', עד לתכלית הדביקות וההתאחדות.

וכשם שתכלית ענין הנישואין (הגש־מיים) הוא בשביל קיום מצות פרו ורבו גו', הולדת בנים[74] [וכמבואר ברא"ש[75] שזהו הטעם שלא תיקנו לברך (בברכת אירוסין) „אשר קדשנו במצותיו וצונו לקדש את האשה" — „כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה כי פרי' ורבי' היינו קיום המצוה"[76]] — כן הוא גם ב־נשואין שבין ישראל ואבינו שבשמים, שתכליתם הוא בשביל פרו ורבו דישר־אל (ברוחניות)[77], שזה כולל כללות עבו־דת האדם, „מאי פירות . . מצוות"[78], כמחז"ל[79] „כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו", וב־כללות — קירוב בני ישראל ליהדות, תורה ומצוותי'.

עפ"ז מובן עוד צד־השוה של השלשה שמוחלין להם עוונותיהם — חתן חכם ו־נשיא — כי גם חכם ונשיא ענינם ל־העמיד „תולדות", „פרו ורבו" ברוחניות: ד„חכם" אמיתי הוא המלמד תורה לעמו ישראל (כפסק הרמב"ם[80] „מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל ה־תלמידים"), ונשיא — שאמיתית תואר „נשיא" הוא מי ש„אין על גביו אלא ה'

---

68) ולהעיר דישמעאל הי' בן אברהם וגם עשה תשובה קודם שמת אברהם (פרש"י לך טו, טו. ח"ש כה, ט), ע"ד עשו — לקמן בפנים.

69) אחרי טז, ל. הובא ברמב"ם הל' תשובה שם.

70) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ז שם (ע' 128).

71) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

72) קדושין יח, רע"א.

73) וראה לעיל הערה 68; לקו"ש חט"ו ע' 192 — בנוגע לישמעאל. וש"נ.

74) ולהעיר גם מפרש"י בראשית ב, כד.

75) כתובות פ"א ס"ב.

76) וי"א שלכן אין מברכין שהחיינו בברכת נישואין (גליון מהרש"א לשו"ע יו"ד סכ"ח בש"ך סק"ה).

77) ראה סה"מ תרנ"ט ע' טז־יז.

78) סוטה מו, סע"א.

79) סנהדרין יט, ב.

80) הל' ת"ת פ"א ה"ב. וראה שו"ע יו"ד סרמ"ה ס"ג. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת פ"א ס"ח.

אלקיו"[81], דהיינו מלך [וכמפורש בנדו"ד שהכוונה לשאול המלך[82] — שענינו של מלך הוא (בלשון הרמב"ם[83]) „להרים דת האמת", לכוף כל ישראל לילך בדרך התורה והמצות ולחזק בדקה כו'.

ט. ועל פי זה יש ללמוד גם הוראה למעשה לכאו"א — ממחז"ל הנ"ל ש־„מוחלין להם כל עוונותיהם":

לכל לראש יש כאן עידוד וחיזוק מיוחד לכאו"א הבוחר לחלקו ולגורלו להתעסק בהפצת התורה וחיזוק היהדות וכו' — פרו ורבו ברוחניות — שמובטח לו ש„מוחלין לו על כל עוונותיו"!

ויתירה מזו — זה שולל טעות של כמה, שטוענים שאינם ראויים לאותה איצטלא, להיות מן המשפיעים טוב לכל ישראל, כי ידע אינש בנפשי' שעדיין רחוק הוא משלימות עצמו, ועליו לקיים הוראת חז"ל[84] „קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים".

ובא הלימוד ממחז"ל הנ"ל — נוסף לזה שכבר הורה לנו נשיא דורנו בשם אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[85] שב־דורות האחרונים דעקבתא דמשיחא צ"ל „חטוף ואכול חטוף ואישתי"[86], דכאשר אינה ה' לידו האפשריות והיכולת ל־השפיע על אחבנ"י שליט"א לקרבם לה' ולתורתו ומצוותיו, עליו „לחטוף" הזדמ־נות זו בלי חשבונות [ובפרט כשהמדובר בהצלת נפשות ממש, להציל אחבנ"י שהם בגדר תינוק שנשבה, שלא יטמעו ח"ו כו'[87] —

הנה עוד זאת, שעצם ההחלטה להק־דיש את חייו, עכ"פ חלק חשוב מחייו, לעסוק בפרי' ורבי' (ברוחניות), מביאה סיוע ועזר הקב"ה (גם) בעבודתו ה־פרטית, ש„מוחלין לו כל עוונותיו" (וב־מילא הרי הוא גם „קושט עצמו" תחלה), וע"ז גם עבודתו עם אחרים תהי' ב־שלימות יותר, כדבעי[88].

ועוד זאת: גם אם נדמה בעיניו שהוא בתכלית הירידה שאין למטה ממנה — הרי ענין זה (מחילת עוונות דחתן) נרמז גבי נשואי עשו, ללמדנו, שאינו נוגע לעיכובא מצבו הקודם, וגם אם מצבו הרוחני הוא שפל ביותר (ע"ד ח"ו עשו הרשע), הרי תיכף כשבא לקיים מצות פו"ר הרוחנית ובוחר לו לחלקו ולגורלו לעסוק בקירוב אחבנ"י לאביהם שב־שמים, הרי הוא מתעלה[89] ממעמדו ומצבו שלפנ"ז[90], ומתגלה אמיתית מהותו (זה שרוצה לקיים כל המצות ולהתרחק מן העבירות), ו(בדרך ממילא) נמחלו ונמחקו כל עוונותיו.

---

81) משנה הוריות י, א. וש"נ.

82) וראה במדרש שמואל שם ההמשך „נשיא ומלך".

83) ספ"ד דהל' מלכים. שם ספי"א — בנוגע למלך המשיח.

84) ב"מ קז, סע"ב. וש"נ.

85) ראה מבוא לקונטרס ומעין ע' 22. אגרות קודש אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע ח"א ע' רסו.

86) עירובין נד, ע"א.

87) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח סו"ס שו (וש"נ) שמחללין שבת להציל נפש אחת מישראל שלא תצא מכלל ישראל, אפילו אם הוא ספק. ע"ש.

88) ראה יפה מראה לירושלמי בכורים שם.

89) להעיר מרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל: ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש . . אשר נדבה רוחו אותו כו' להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו כו' (וכמ"ש בהלכה יב שם שענינו של שבט לוי הוא „להורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים") הרי זה נתקדש קדש קדשים כו'.

90) להעיר מקונטרס דרושי חתונה תרפ"ט (ע' כב. סה"מ קונטרסים ח"א כז, א): וזהו שארז"ל (סנהדרין דצ"ט ע"ב) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו דזהו"ע הקביעות בלימוד התורה ברבים דוקא שעי"ז נעשה ברי' חדשה.

ודוקא עי"ז נעשה שלימות הנשואין בין כנסת ישראל וקוב"ה[91], זה מקרב את קיום היעוד[92] „והי' ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי", בביאת משיח צדקנו, בעגלא דידן ממש.

(משיחות ש"פ וישלח תשכ"ז;
ש"פ תולדות תשמ"ה)

91) כמ"ש בשמו"ר ספט"ו: לימות המשיח יהיו נישואין.

92) הושע ב, יח.